

TAMMI

HANNU MÄKELÄ

Muistan

VAPAUS

Hannu Mäkelä

Muistan

VAPAUS

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI

HELSINKI

© Hannu Mäkelä ja Kustannusosakeyhtiö Tammi 2016

ISBN 978-951-31-9039-2

Painettu EU:ssa

”Ma tiedän kyllä: tulee kuolema
ja elonlangan armaan poikki leikkaa,
voi olla kylmä, valju huomenna
se mies, mi tänään vereväisnä veikkaa,
maan alla maata, päällä multaa syli;
mut yli haudan, kuolemankin yli
käy vapaus, jolle sykki sydänkulta,
se elää, henkii, vaikka painaa multa,
se palaa liekin lailla syksy-öissä,
tyrannit pelkää, mutta kansain töissä
se kuitenkin liikkuu!”

EINO LEINO: RUNOSTA ”*Se kuitenkin liikkuu*”, 1912

”Tietä käyden tien on vanki.
Vapaa on vain umpihanki.”

AARO HELLAAKOSKI, *Huojuvat keulat*, 1946

”Ihminen on tietolähteenä huono, jos hänen annetaan
itse kertoa käyttäytymisestään, kokemuksistaan tai
ominaisuuksistaan.”

TUTKIJA SAMUEL PIHA *Helsingin Sanomissa* 2015

I

VAPPAUS

1

Vapauden ensimmäinen päivä

TAMMIKUUN TOISENA päivänä 1987 lähden salkku kädessä ulos. Kello on vasta seitsemän, jos sitäkään, mutta olenhan myös ennen ollut näin varhain liikkeellä. Arki alkaa, miksi muuttaa hyviä tapojaan? Toisaalta jos istuisin edelleen kustantamossa, en matkaisi minnekään, sillä loma jatkuisi vielä, mutta sitä on turha ajatella. Kuljen kohti Isokaaren bussipysäkkiä ja kannan työsalkkuani kuin leijaa, koska se on kevyt: yhtään työstä luettavaksi otettua käsikirjoitusta ei enää kulje mukana. Olen viimeinkin vapaa ja nimenomaan vapaa kirjailija joka on menossa omaan työhuoneeseen. Siellä saan tehdä juuri sitä mitä itse haluan.

Mutta mitä minä haluan? Tätä en ole edes ehtinyt miettiä, vaikka syytä olisi. Parasta alkaa miettiminen nyt, bussimatkan aikana. Kuluja on varmuudella lähes yhtä paljon kuin ennenkin, palkkaa en enää saa. Toisella tililläni on piilossa säästämäni vararaha, mutta se riittäisi vain jonnekin syys-lokakuulle. Vaan turha huolehtia siitä nyt, eikö sentään. Olenhan myös ennen saanut aikaan vaikka mitä, kirjan jos toisenkin.

Parasta olisi myös miettiä kuunnelmia, näytelmiä ja sitäkin, alkaisinko taas kirjoittaa vaikka kritiikkejä Parnassoon. Leivän päälle tulisi niillä keinoin jopa voita, ohuelti, mutta voita kumminkin. Vaikka margariinin kaltaista kai sen pitäisi olla. Näin suuret viisaat puhuvat. Ja jos hyvin kävisi saisin lisukkeeksi vielä metsästäjänmakkaraa, josta itselleni ihmetykseksi pidän. Tai ainakin kurkkua. *Cucumber sandwiches*. Jostain mieleen tulee englantilaisista kirjoista niin tuttu käsite, joka sopii varsinkin kesään ja Intiaan, jossa kuitenkin en koskaan ole seikkaillut kuin samaisten kirjojen, lähinnä Kiplingin kirjojen, etenkin aikuisnovellien mukana.

Mitä kesään tulee, sekin alkaisi vasta puolen vuoden päästä. Melkein kiroan sitä, miten tuuli hyytää, vinkka viluttaa. Mistä tämä kylmyys? Jo eilen oli paukkuva pakkanen. Ei merenrannalla yleensä ole tällaista.

Siinä ympärillä pakkanen yhtä kaikki on. Hytisen kun odotan bussia, omat ajatukset eivät nekään lämmitä. Katulamput heiluvat tuulessa keskellä synkkää pimeää. Tammi-kuu. Tammien runkoja on rannemmalla, mutta myös ne ovat surullisia ja mustia kuin sypressit Böcklinin maalauksessa Kuolleiden saari. Veljeni sitä maalausta rakasti. Mistä tämä mieliala, kuoleman ajatus, kylmydestäkö? Hitto soikoon, puuskahdan nyt, enkä voi tunteelle mitään. Älä valita, idiotti. Tätä hetkeä olen odottanut jo vuoden kaksi ja tässä nyt olen. Eteenpäin elämän tiellä. Ja toista taas kuin vaihteeksi äitini siihen oikeampaan mietteeseen tuhat kertaa lisännyttä loppua: ”Kuollut taakseen katsokoon.”

Viimein bussi tulee, kun jalkani ovat jo aivan jääkalikoina. Vaikka olen pukenut lämpimästi, se ei tunnu riittäneen. Sukat imevät kylmää, kengät ovat kuin pahvia. Pitää muistaa kaivaa esiin talvijalkineet, nythän ei työasulla enää

ole väliä. Ei pikkutakkia, ei solmiota, virkapukua. Pelkkä villapaita käy. Onneksi istun bussissa tutulla paikallani takao-
osan oven edessä, jossa lämmitin puhaltaa kuumaa ilmaa ja sulattaa hitaasti jalkojani. Keikun ja katson maisemia enkä katso. Olen vain kuin tahdoton nukke joka antaa bussin edetä ja ajan kulua.

Bussi pysähtyy Bulevardilla talon kulmalla ja laskeudun kömpelösti alas. Kuljen nurkan ympäri, suuntaan E-rapulle, avaan oven ja kipuan portaat ylimpään kerrokseen. Aina rappusia on yhtä paljon ja huohotan, mutta tähän on hyvää voimistelua. En ole ollut vuosiin enää hyvässä kunnossa, painoa on tullut, ylimääräistä läskiä, tullut vain. En pidä sitä ihmeenä, koska työni nyt on ollut sellaista: istumista työpöytien ja koneiden ääressä, ravintoloissakin. Edes aamulenkit eivät ole saaneet painoa pysymään kurissa.

Annan itselleni uuden vuoden lupauksen ja päätän tehdä juoksulenkin joka ainoa aamu. Tänään se kyllä jäi väliin. Voisin silti nyt viimein keskittyä siihen, että alan hoitaa itseäni paremmin. Syytä olisi. Olen sentään jo vanha mies, ikää rapiat 43 vuotta. Elokuussa siihen tulisi taas yksi numero lisää.

Saan avaimen esille ja avaan oven. Työhuoneessa on patteri, mutta eikö se ole ollut lainkaan päällä? Täälläkin on kylmä, lähes samanlaista kuin ulkona, tuntuu hetken. Niin kuin ikkuna olisi ollut auki. Mutta kiinni se on. Suljen myös räppänän, vedän metalliketjusta niin että rämähtää. En riisu heti takkia, laitan vedenkeittimen kiehumaan ja päätän juoda kuuman kahvin. Kuuma kahvi piristää, kylmä kaunistaa. Kaikkea ulkoista apua tarvitsen nyt.

Hörpin kahvia pienin kulauksin. Ja sitten sekin on tehty.

Entäs sitten? Katselen puhelinta, sen vihreää luuria, mutta puhelin on hiljaa, kukaan ei soita. No, täällä olen näköjään

päässyt siitäkkin piinasta. Ja sitten huvitun. Eihän kukaan näin aikaisin ole ennenkään soittanut.

Koettelen patteria, mutta se hehkuu. Lämpö vain ei tunnu leviävän minnekään. Ulkomittari näyttää jotain outoa luke-
maa. Pakkasta onkin lähes 30 astetta, kun tihrustan tarkemmin. Ei ihme että työhuoneessakin on kylmä. Löydän sisämittarinkin pöydältä muiden tavaroiden alta: 14 astetta. Siinä syy, miksi minua paleltaa. Istun työtuolille takki edelleen päällä, otan Hermeksen kannen irti, ja katson kirjoituskoneetta joka myös on vihreä, tämä minua jo pitkään ja uskollisesti palvellut koneeni. Vihreä on toivon väri ainakin arabikulttuureissa ja sen olisi syytä olla sitä täälläkin keskellä pahinta pakkasta.

Juon kahvini loppuun ja rullaan paperin koneeseen. Koneesta tulisi nyt ainoa toimeentuloni lähde. Siinä se on ja odottaa ensimmäistä lyöntiä, ensimmäistä sanaa. Mutta mitään ei olekaan mielessä, mieli on tyhjempi valkeaa paperia. – Jäässä, sanon ääneen. Laitan kaasuhellaan tulen ja annan sen lämmittää hetken, mutta kaasun suhina tuntuu häiritsevältä eikä sekään lämpö leviä ikkunan ääreen jossa Billnäsin ikivanha kirjoituspöytä kyyhöttää. Hytisen taas ja katson Eino Ahosen grafiikanlehteä jonka olen työpöydän seinälle laittanut: ”Jeesus parantaa naisen, joka on aasi.” Mutta aasiksi alan tuntea pelkästään itseni. Olen hypännyt tyhjyyteen ja putoan kuin kivi. Lentämään minusta ei näköjään ole.

Mitä olen tehnyt, uuden tyhmyyden taas vanhojen lisäksi. Mutta nyt sellaisen, etten tiedä miten siitä selvitä. Masennuksen musta sumu alkaa peittää päätä ja ottaa ajatukset puristukseensa. Vapaa kirjailija. Vapaa tekemään tätä eli ei mitään.

Mielialaa nostaakseni otan puhelimen luurin, näppäilen numeroita koneeseen ja odotan kunnes kuulen sen soivan.

Erno vastaa, kuten aina, mutta juuri nyt hänellä on kiire tai työ päällä tai jotain muuta menossa, hän ei ehdi puhua kuin muutaman vaivaisen sanan. Siihen se ilo ja sielun lämmitys loppuu. Hyvästi totuttu aamuhartaus. Tämä tunti jää ohjelmasta pois, soitamme siis klassista musiikkia. Laitan levyn päälle: Händel. Mutta sekään ei rauhoita tuttuun tapaan, saa mieltä auki, sanoja esiin.

Selaan puhelinmuistiotani kiireesti kuin lapsi joka avaa joululahjoja. Kenelle muulle voisin soittaa, Antille. Ei vastausta. Hänhän onkin poissa, jossain matkoilla, jos oikein muistan.

Alan oikein miettiä sitä, missä mies luuraa? Vanha puhelinmuistio ei tietenkään vastaa tähän kysymykseen. Mutta muuten käytössä kulunut ja nuhraantunut luettelo on nostalginen. Siitä löytyy ihmisten nimiä, numeroita, joita olen siihen kauan kerännyt. Monet nimistä ovat jo siellä turhaan, osoitteista puhumattakaan: ihmiset kuolleet tai numero muuttunut muutamaankin kertaan. Olen vuosien myötä yliviiwannut nimiä ja numeroita ja töhertänyt viereen uusia, joskus seuraavallekin sivulle, väärän aakkosen valtakuntaan. Mutta kun sieltä, varsinkin jostain Q-kirjaimesta, on löytynyt runsaasti tyhjää tilaa.

Olen taitavasti korjaillut luettelon lähes lukukelvottomaksi. Kun katson sitä, päätän, etten enää yritä soittaa kenellekään, vaan keskityn siihen, että olen viimeinkin yksin, oman onneni varassa. Tähän uuteen olotilaan on nyt vain syytä tottua. Kyllä se tästä.

Kun istun siinä kohmeessa ja juon kahvin loppuun, on kulunut vasta puoli tuntia siitä kun tulín työhuoneeseen. Miten jaksan istua täällä lopun päivää? Ei Händel eikä muukaan klassinen musiikki ole vastaus siihen. Ellei sitten kylmä,

joka tunkee sisään joka raosta, myös villapaitani alle.

Etsin peiton ja menen vuodesohvalle ja käperryn siihen filtin alle koteloon kuin perhosen toukka. Suruvaippa minä olen, en mikään urhea amiraaliperhonen, joka matkaa mer-tenkin yli Espanjaan ja takaisin. Tuossa sekin sitä paitsi lojuu kuivana ja kuolleen muovikupunsa sisällä vieläpä neulaan keihästettynä.

Makaan siis ja annan ajatusten liikkua, jos niiden joukosta kohta seuloutuisi jotain. Mutta ei. Ei ja ei. Edes runon näköistä ei liiku päässä. Se suuri romaani jonka olen viimeinkin päättänyt kirjoittaa, on tähän kylmyyteen syntyäkseen aivan liian iso ja palelevainen pala. Jokin uusi näytelmä, niillähän on ollut vielä kysyntää? Vaikka nyt jo harvemmin ja harvemmin. Näytelmä televisiolle, siitä saisi ainakin rahaa? Mutta ei, sekään ei tunnu miltään ajatukselta. Olen muutaman tehnyt ilman mainittavaa mainetta. Alalla riittää yrittäjiä ja jos joskus tekstin saisikin läpi, lopputulos on usein muuta kuin itse haluaisi. Elävät kuvat eivät kulje minun kynäni kautta.

Mutta onhan minun saatava aikaan edes jotain. On! Tärisen ja vapisen ja nousen, heitän viltin yltäni ja keitän taas kuumaa vettä, laitan mukin pohjalle pikakahvin murenia ja kuivamaitoa, kaadan päälle veden, sekoitan, juon ja irvistän. Mutta se on kuumaa. Takki päällä ja pipo päässä menen taas koneen ääreen, istun siihen, tuijotan hetken näppäimistöä ja alan henkeni hädässä naputtaa.

Paperille iskeytyy kirjain toisensa jälkeen ja sitten siinä on jo yksi lause, kirjan nimi, titteli, mikä vain. Mutta siinä se jo on, oikein paperilla:

Ole kiltti, lue minut.

Tämä toivomus kohoaa syvältä sydäimestä.

2

Mitä oikein olen tehnyt?

SEURAAVAT PÄIVÄT eivät tuo helpotusta työhuoneen lämpöön ulkoilmasta puhumattakaan. Itse asiassa pakkanen jatkaa yhä laskuaan ja alkaa jatkuvasti pysytellä 30 miinusasteen alapuolella. Milloin 33, milloin lähes 35 astetta. Sen alemmas ei elohopeapatsas kuitenkaan putoa, ainakaan Lauttasaaren kodin ulkomittarissa. Työhuoneen lämpötila laskee kuitenkin vielä pari astetta entisestä.

Yritän pukeutua sään mukaisesti. Kaiken muun pystyn suojaamaan, mutta jalkojen kanssa on vaikeinta; olisi löydettävä kengät jonne mahtuvat kaikki tarpeelliset sukat. Kuljen bussille kuin lumiukko ja odotan sitä yhtä tönkkönä pysäkillä. Pitäisi kai hyppiä mutta silloin pakkanen purisi vain kipeämmiin. Usein saan odottaa kauan, koska moni bussi hyytyy ja jää sille tielleen. Kun yksi viimein saapuu, ahtaudumme sisään ja olemme todella silleinä suolassa, joskin myös lämmössä. Sulaa en kuitenkaan ehdi ja yhtä tönkkönä laskeudun bussista R-kioskin pysäkillä Bulevardilla, käännyin kulmasta, kuljen E-rapulle ja taaperran vaivalloisesti viidenteen kerrokseen, jossa työhuoneen kylmäkaappi odottaa.

Lämmön eteen olisi tehtävä jotain. Älä vaivu masennukseen, ajattele valoisia ajatuksia! Helpommin sanottu kuin tehty. Onnistun kuitenkin ostamaan puhaltavan sähkölämmittimen sähköliikkeestä juuri ennen kuin ne tyyten loppuvat, mutta en ole siitä sen onnellisempi. Vehje suhisee niin että vie osan ajatuksista mukanaan eikä huoneen lämpötila nouse kuin muutaman asteen. Istun yhä takki päällä, kaulaliina kaulassa ja pipo päässä ja paukutan konetta. Onhan se ainoa työni nyt.

Otsikon Ole kiltti, lue minut alle on alun jälkeen tullut jo alaotsikko, edellistä selittävä. Olen äkkiä jostain alitajunnasta saanut ajatuksen kirjoittaa puunsiemenen tarinaa, joka tuntuu kertovan, mistä minunkin tilanteessani oikein on kyse: elämästä, sen jatkuvuudesta, kasvusta, vihreästä, toivon väristä. Elämä on ihme. Sen olen alkanut ymmärtää; varsinkin kaiken elämän jatkuva uusiutuminen. Pieniä puunsiemeniä lenninsiipineen syntyy satoja, tuhansia, ellei kymmeniä tuhansia, mutta vain harva niistä tavoittaa tuulen ja sattuman avulla sopivan laskeutumiskohdan, jossa kilpailua elintilasta ei ole. Vain jos sellaiseen osuu ja möyheää maata ja kosteutta ja lämpöä riittää tarpeeksi, siemen alkaa itää ja kasvaa ja kohoaa vähitellen vuosikymmenten kuluessa itse suureksi ja uusia siemeniä levittäväksi puuksi.

Tähän siis tarvitaan kuin ihme, mutta tahdon ajatella, että ihmeitä löytyy myös nykyisestä maailmasta. Kertomuksessa puunsiementä auttaa lapsi, joka äkkiä osaa lukea siemenen lenninsiipeen kirjoitetun viestin. Se alkaa tietenkin sanoilla Ole kiltti, lue minut ja teksti jatkuu ja pyytää sen mahdolliselta lukijalta suojaavia toimia siemenen avuksi. Kun siementä autetaan, se voi hengähtää, ja muuttua sitten aikanaan puuksi, josta olisi myös sitä auttaneelle ihmiselle suojaa ja iloa.

Aikuinen ei lukisi saati auttaisi; lapsi taas uskoo ja auttaa. Kysymys on viattomuudesta ja uskosta. Kirjoitan kuin omaankin tulevaisuuteeni luottaen; ainakin yrittäen luottaa siihen. Tätä tarinaa en olisi kirjoittanut ilman näitä ennätyspakkasia, jotka eivät heti edes lopu, vaan jatkuvat aina tammiin puolenvälin yli. Kun pakkasen sitten lopulta lauhtuu ja mittari näyttää enää vähän yli kahtakymmentä, se määrä miinusta ei tunnu miltään. Niin kuin suvi-ilmassa kulkisi. Ja kevät saa taas luvan hitaasti hiipiä jostain. Valo lisääntyy ja helmikuussa päästään välillä jo lähelle nollaa ja selviä suvikelejä: mustarastaan laulua televisioantennin nokassa.

Työhuone lämpenee kyllä, mutta hitaasti, sillä paukkupakkasen on jämähtänyt talon tiiliseiniin ja pitää niitä vielä pitkään otteessaan. Sen syleilyssä jatkan kirjoittamista ja helmikuussa saan ensimmäisen työni vapaudessa eli pienen lastenkirjan valmiiksi. On aika siirtyä eteenpäin. Toimitan käsikirjoituksen Otavan lastenkirjaosastolle luettavaksi ja yritän unohtaa sen, kuten aina kaiken tekemäni.

On katsottava eteenpäin, on kirjoitettava suuri romaani, jota varten olen jättänyt hyvän työpaikan, varman kuukausitulon, työsuhdeauton ja etenkin lämpimän ison työhuoneen. Edes pienen romaanin näköistä en kuitenkaan saa mieleeni, vain pelkkiä irvikuvia ja yksinkertaisia hahmotelmia. Type-riä juonia vilisee herätessä aamuisin mielessä kuin Vilkkilän kissoja. Niillä ei pitkälle pötki.

Kuinka hullu olen ollut, mitä oikein olen mennyt tekemään? Olen ollut sama idiootti, kuten aina. ”Tässä on elämäsi nyt, poika, halusitpa tai et”, kerron itselleni. Itse luontokin tahtoo pakkasen avulla osoittaa, että jälleen kerran olen toiminut liian impulsiivisesti. Mutta kun kerään yhteen tosiasiat, käsittän, että olen toiminut oikein. Mitään muuta mahdollisuutta

ei ole jäänyt; työpaikkaan olisin hitaasti kuollut ja muumioitunut, vaikkei hautajaisia olisikaan aivan vielä vietetty. Vain eron ajankohta, sää, raha- ja muukin tilanteeni olisivat ajoituksellisesti voineet olla hieman paremmat, jos asiasta voisi huomauttaa itselleen. Ja niin huomautan ja yritän olla lempeä. Täytyyhän toveria auttaa mäessä. Ja joskus jopa mäen alla.

Kaipaan silti Otavan käytäviä, tuttua vanhaa ja kaunista taloa, johon olen kiintynyt kuin koira koppiin. Tuossa kulman takana se on, lähellä mutta jo toivottoman kaukana. Jokainen päivä hautaa mennyttä elämää, muuttaa sen merkityksettömäksi historiaksi. Kukaan ei ole korvaamaton, toden totta. Yksi menee, toinen tulee, kolmas odottaa vuoroaan, neljäs on jo kasvamassa hänen takanaan. Elämä, puunsiemenen tarina.

Ole kiltti, lue minut, hoen taas. Mutta lastenkirjaosasto ei kuule, ei pidä kiirettä kirjan lukemisella sen tittelistä huolimatta. Lopulta se kuitenkin hyväksytään ja Kaarina Kaila, joka on jo kuvittanut kolme lastenkirjaani, ottaa tämänkin työn tehdäkseen. Helpotun, koska minulla on kuitenkin sopimus ja niin myös vaatimaton ennakko rapsahtaa tililleni. Se on ensimmäinen vapaana kirjailijana ansaitsemani palkkio, vaikka ei elantoa sen kummemmin auta; rahan turvin eläisin kuukauden ja hiiren lailla kaksi.

Onneksi omia säästöjä löytyy.

Kirjan julkaisemiseen ei heti ryhdytä; onhan kustantamossa vuoroaan odottamassa toinenkin käsikirjoitus, jonka olen itse aiemmin tehnyt ja jopa kuvittanut: Päiviö Päivöpoika Päivölä. Se pitää joka tapauksessa saattaa ensin kauppoihin.

Päiviö, tuo salaperäinen naamioitu ystäväni! Sen kirjan on talo maalla omin toimin ja voimin synnyttänyt. Kun olen maannut Niemelän yläkerrassa kesäpäivien unettamana, olen kuullut ylhäältä ahtaasta välikatosta outoja ääniä, joiden teki-

jää en ole osannut mitenkään arvata. Jokin eläin siellä liikkuu, mutta mikä? Hiiri juoksee kevyesti kuin sateen ropina, mutta hiiri tämä ei ole, koska ähisee ja vinkuu ja tuntuu välillä hypyvän kuin kolmiloikkaa. Vai onko outoja otuksia siellä montakin, kummituseläimiä?

En pääse siitä pitkään aikaan perille.

Arvoitus ratkeaa kun elokuun iltana ulkona kohotan katseeni tummenevalle yötaivaalle ja näen miten katonharjan alta lennähtää ilmaan jokin terävä ja musta äänettömän veitseen tavoin. Lepakko, ihan se itse. Enpä ole sellaiseen ennen näin läheltä törmännytkään.

Mutta minä olen jo ehtinyt antaa salaperäiselle kolmiloikkaajalle toisen nimen ja olomuodon ja tehnyt siitä tarinan sankarin. Annan sankarin siis jatkaa elämäänsä ja lisää kirjaan Päiviön kaveriksi lepakon, semminkin kun kesällä näen sellaisen vintissä sisälläkin. Se on sinne harhautunut jostain raosta ja säikähdän sitä ensin, koska olen lukenut että niissä on raivotautia, kunnes rohkaistun ja kannan sen talvihanskat käsissäni ulos ja laitan maahan, vapauteen. Vasta myöhemmin käsitän, ettei lepakko koskaan pääse maasta itse lentoon. Siinä se on kirskulinnun eli tervapääskyn kaltainen. Lepakon kasvot jäävät mieleen, se on kuin pienoissateenvarjo, jonka nuppiin on kaiverrettu kuoleman kasvot. Sinne pensaan juurille se on varmuudella myös kuollut.

Mitä kaikkea talosta vielä löytyy? Paljon on jo tehty, ratkottu tupajumien pulmaa sillä, että talo alkaa pysyä lämpimänä eikä kosteus lisää syömiseen sopivaa pehmenevää hirttä. Myös kellarin alkava homepulma ratkeaa, kun kiinnimuuratut tuuletusaukot avataan Panu Kailan avulla. Alapohjan tuuletus on aina tärkeä talossa, kuten vettäpitävä kattoakin. Lopusta pitävät seinät huolen.

Rapinaa ja eläinten ääniä riittää, hiiriä ja lintuja asuu talossa ohellani. Pääkummitus eli entinen isäntä Makkonen on sentään lopettanut vierailunsa. Alkuvuosina hänen hahmonsa, äänensä ja liikkeensä pitivät taloa vielä pitkään otteessaan. Vasta kun Makkonen, jo aikaa maailmasta toiseen muuttanut, ilmeisesti tajusi, että olen tullut taloon jäädäkseeni ja alan hoitaa ja korjata sitä kaikin keinoin, hän ikään kuin rauhoittui, lakkasi kummittelemasta. Sillä hän varmaankin halusi osoittaa minulle että hyväksyy toimeni, antaa luvan jatkaa parannustöitä ja sulautuu itse enää vain hiutuvaksi osaksi vanhan talon alati arvoituksellista henkeä.

Myös runoja alan kirjoittaa uuden tilanteeni aukaisemana, mutta mikään hyvä kokoelma se ei ole, sen tunnen toki itsekin. Pakkopulla, hätäpaska, kuten itse sitä luonnehdin, mutta sen parempaa en saa nyt aikaan. Tämäkin on kestettävä vain, lohdutan edelleen itseäni. Yritän silti. Yritän ja yritän jos se oma ääni kuitenkin aukeaisi. Vanha tukko on saatava tieltä pois, jotta elävä vesi taas alkaisi virrata. Seisovasta vedestä odota myrkkyyä. William Blake sanoi senkin.

Kaikki on kestettävä minkä elämä antaa. Seitsemän lihavaa, seitsemän laihaa vuotta. Mutta entä jos lihavia ei enää koskaan tule? No. Sekin olisi kestettävä vain.

Kevät 1987 ei ole muutenkaan onnen aikaa, ainakaan minun onneni. Vaikka olen jo edellisen syksyn aikana huomannut, miten ihmisten suhtautuminen muuttuu, sen alkaa tuntea yhä selvemmin. Todellisia ystäviä on yhä harvemmassa, minusta on selvästi pidetty myös asemani takia, hyödyn näkökulmasta. Sellainen on ihminen. Puhelin soi enää harvoin, usein se on päiväkaudet täysin hiljaa. Kun olen aikani itse soitellut, lakkaan yrittämästä. Ystävikseni jäävät muutammat,

ennen kaikkea Erno ja Antti, nuo eripariset tallaajat, joilla on samantapainen urakehitys takanaan ja edessään tämä sama vapauden tie. ”Vapaus on ainetta”, Erno yhä toistelee. Mutta minä en olisi siitäkään enää varma. Ilmalta se tuntuu. Ja pelkällä ilmalla, puhtaallakaan, ei loputtomiin elä.

Tapaan sattumalta Antti Hyryn kadulla Kaisaniemen puiston kupeella. Ilahdun ja innostun, mutta Hyryä tapaamisemme ei kiinnosta. Hän puhuu jotain hetken, näyttää samalta kuin aina, vakaalta mieheltä lippalakkinsa alla. Mutta sitten mies vain kääntyy ja katoaa arkisille asioilleen, jonkin koneen osaa kiireelliseen hankintaan, kuten sanoo. Niin hän poistuu elämästäni yhä nopeasti ja numeroa tekemättä kuin miten aikanaan siihen ilmaantui. Käsitän taas, että juuri Otava on ollut avain moneen asiaan. Hyryn kirjat minulle kuitenkin jäävät ja luen ne aina hitaasti alusta loppuun kaikesta nauttien, itse asiassa pidän monista vielä enemmän kuin ennen. Novelli Mustan ojan vettä muodostuu minulle käsitteeksi, jonka runollisen nimen alle sijoitan mielessäni kaikki myöhemmät Aitat ja Uunit.

Kuukausi kuluu, toinenkin. Sitten puhelin soi ja toivo herää. Mainostelevisiion dramaturgi soittaa ja pyytää audienssia, sanoo tarjoavansa minulle lounaan. Olen sinne jo kirjoittanut näytelmän Firman juhlat, joka on esitettykin. Ehkä Maikkari tilaa toisen? Olen hetkessä intoa täynnä. Tilaustyö, mainiota. Kyllä minä sellaiseen pystyisin.

Saan kutsun lounaalle, joka tarjottaisiin Manalassa ja saavun sinne optimismia huokuen. Paikka sopii, pohjalaisten talo, mutta nimi on enne, sillä dramaturgin asia onkin kokonaan toinen kuin olen odottanut.

Kun lopulta jaarittelun päättääkseni malttamattomana kysyn suoraan, tahtooko hän, että kirjoitan uuden näytelmän,

dramaturgi pudistaa kiivaasti päätään. Häntä eivät minun näytelmäni lainkaan kiinnosta; hän haluaa itse kirjoittaa sellaisen. Niinpä rouva kyselee minulta neuvoja siihen ja tenttaa minua lounaan hinnalla (jonka firma kaiken lisäksi maksaa) aihepiiristä, jonka kuulemma tunnen häntä paremmin.

Totta, aihepiirin tunnen... Nolestun, häkellyn ja punastun, mutta siinä hämärässä hän ei sitä huomaa, tuo sinänsä viehättävä ja vilpitiön nainen. Ei auta, on vain oltava kuten äskenkin, käyttäytyttävä, pysyttävä kasassa ja annettava puheen jatkoa kuin mitään ei olisi tapahtunut, kerrottava sitä mitä dramaturgi odottaa voidakseen sitten käyttää materiaalia ikioomaan projektiinsa. Kun lounas päättyy ja pääsen kadulle vapauteen, huojennun. Ilmaisia lounaita ei toden totta ole.

Lounas ei jää ainoaksi negatiiviseksi kokemukseksi, päinvastoin. Pettymykset ja huolettomat nöyryytykset tulevat muutenkin keväällä tutuiksi. Ilman virkani antamaa asemaa olen suojaton ja saan iloisia iskuja, joiden laatu ja suuruus hämmästyttävät. Lohdutan itseäni sanomalla, että se kuuluu vain asiaan. Maksan nyt siitä mitä olen tehnyt tai tekemättä jättänyt, vaikka usein en käsitäkään syytä tai yhteyttä. Mutta jossain syy on; se löytyy lopulta aina.

Tajuan taas, miten totta on äitini hokema sananlasku: ”Lyötyä on helppo lyödä.” Eihän minua suoranaisesti lyödä, ei edes potkita sinänsä; selkä vain käännetään, tai minua käytetään, tai sitten unohdetaan täysin. Sainhan syksylläkin tätä hyvää jo hieman kokea. Vaikka olen asiaan siksi varautunut, ei uusi tilanne tunnu mukavalta. Mutta minkä teen, olenhan itse oman tieni valinnut. Kaikki on hyväksyttävä ja kestettävä vain. Kaikesta voi kai myös ottaa oppia.

Kiehtova sukellus kirjailijanelämään, aiheiden löytämiseen, kirjoittamisen nousuihin ja laskuihin.

Hannu Mäkelä irtisanoutuu Otavasta lähes 20 vuoden työuran jälkeen ja ryhtyy vapaaksi kirjailijaksi suurin odotuksin. Seuraa yllätyksiä, pettymyksiä, onnistumisia ja myös vapaa pudotus. ”Suuren romaanin näköistäkään en saa mieleeni, vain pelkkiä irtokuvia ja yksinkertaisia hahmotelmia.”

Mieleen alkaa hiipiä ajatus, oliko vapauden valitseminen sittenkään järkevää. Vähitellen hän saa kuitenkin työn päästä kiinni. Lohtua ja innostusta tuovat myös ystävät ja matkat. Sekä viini, laulu ja naiset, niin hyvässä kuin pahassa. Merkityköttömyyden tunne alkaa vuosien myötä kuitenkin kalvaa. Seuraa pitkä kamppailu elämän ja kuoleman välimaastossa.

Vapaan taiteilijan elämä on kahtaalla, mutta työn ja yksityiselämän yhteensovittaminen onnistuu lopulta. Sen myötä helpottuu myös elämä ja sen merkityksen ymmärtäminen. Ehkä senkin, että vapaudessa on aina myös vastuunsa.

Kirjat ja kirjoittaminen pitävät hengissä jopa silloin, kun liitot särkyvät. Ikuisiksi iloiksi nousevat esimerkiksi Eino Leino, L. Onerva, Giacomo Casanova ja Aleksandr Pushkin. Näiden teoksista Mäkelä hurmioituu ja kirjoittaa heistä persoonallisia ja kiitettyjä elämäkertateoksia.

Muistan – Vapaus on viimeinen osa Hannu Mäkelän viisisosaista elämäkertasarjaa *Muistan*.

#kirja WWW.KIRJA.FI	 9 789513 190392	
	84.2 / 99.1	